

**Podejścia metodologiczne
w pedagogice
Koncepcje – badania – wyniki**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3883

**Podejścia metodologiczne
w pedagogice
Koncepcje – badania – wyniki**

Redakcja naukowa
Alina Budniak i Małgorzata Mnich

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzent
Stanisław Palka

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

CZĘŚĆ 1

W poszukiwaniu adekwatnych podejść metodologicznych

Sławomir Banaszak

Jakość i ilość. O wzajemnym uzupełnianiu się i wykluczaniu podejść badawczych	17
---	----

Monika Wróblewska

Uwarunkowania rozwoju kompetencji. O potrzebie łączenia paradygmatów badawczych	31
---	----

Stanisław Juszczuk

Internet jako przestrzeń badawcza w naukach społecznych	47
---	----

Hewilia Hetmańczyk

Problemy diagnozowania kompetencji społecznych uczniów w młodszym wieku szkolnym	67
--	----

Małgorzata Kabat

Metoda eksplikacji i systemowa oraz ich wykorzystanie w badaniach pozytywistycznych i neopozytywistycznych	85
--	----

Bronislava Kasáčová

Etické aspekty pedagogického výskumu	103
--	-----

CZEŚĆ 2

Wybrane analizy aktualnych wyników badań w Polsce i na Słowacji

Alojz Kostelanský Media competences of a teacher as a condition for improving media education of pupils	117
Miriám Uhrinová Developing competences of parents and teachers in the field of media education	129
Zuzana Chanasová Setting boundaries in the use of media among children of primary education in Slovakia	139
Mária Karasová Computer games in the life of younger school age children	151
Mária Vargová Watching television by younger school children	161
Elżbieta Łuczak, Marta Rukat Niekonsekwencje metodologiczne badań ilościowych	169
Elżbieta Plóciennik Metody mieszane w badaniach z udziałem dzieci – potrzeba i przydatność	179
<u>Marek Furmanek</u>, Jacek Jędrzykowski Metoda obserwacji i analiza aktywności studentów w systemie kształcenia na odległość	195
Andrzej Rozmus Preferencje wartości młodzieży akademickiej w świetle wyników badań opartych na modelu wartości Shaloma Schwartza	215
Maria Kocór Oczekiwania szkół i nauczycieli wobec badań edukacyjnych	235
Eugeniusz Szymik, Olimpia Gogolin Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego	247
Anita Garbat Analiza wspomnień o nauczycielach na blogu uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Zamoyskiego w Zamościu	269

Kamil Wilk, Mirosław Kisiel	
Meandry i dylematy badań nad kompetencjami muzycznymi nauczyciela przedszkola	293
Marcin Musiol	
Trudności w badaniach nad mediami z perspektywy badacza-pedagoga	307
Alina Budniak, Małgorzata Mnich	
Innowacje pedagogiczne i ich wykorzystanie w badaniach własnych studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego	317
Alina Nowak	
Przegląd badań nad motywacją w szkole	331
Magdalena Marekvia	
Badania wokół matematyki wczesnoszkolnej – przegląd podejść metodologicznych	345
Informacje o Autorach	357

Wstęp

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i edukacyjna wywołuje przeobrażenia także w celach badań i formułowaniu problemów, podejściu do procedury eksploracyjnej, wyborze metod i technik badawczych czy wreszcie w ustaleniu przedmiotu i terenu badań. Nowe potrzeby edukacji, warunki funkcjonowania placówek oświatowych, stosowane media dydaktyczne czy uaktualniane cele wychowania, odmienne zadania różnych instytucji wychowawczych, zmieniający się odbiorcy wychowawczych oddziaływań skłaniają do refleksji nad efektywnymi sposobami poznawania różnorodnych aspektów działalności pedagogicznej.

Pedagogika uprawiana jest jako nauka praktycznie i teoretycznie zorientowana. Pedagogika praktycznie zorientowana, związana z projektowaniem działań zmierzających do zmiany faktów, zjawisk i procesów wychowawczych, służy bieżącej praktyce. Intencją badacza jest tu rozwiązywanie problemów praktyki. Pedagogika teoretycznie zorientowana służy budowie teorii odnoszącej się do elementów dziedziny jej poznania, służy budowie konstruktów teoretycznych wchodzących do systemu wiedzy uogólnionej, intencją badacza jest tu rozwiązywanie problemów naukowych, odkrywanie i systematyzowanie prawidłowości pedagogicznych¹.

Niniejsza publikacja stanowi zbiór rozważań na temat procesu badawczego, jego przygotowania, realizacji i możliwości wykorzystania uzyskanych wyników w modyfikowaniu działań wychowawczych. Opracowanie obejmuje dwie, powiązane ze sobą, części: *W poszukiwaniu adekwatnych podejść metodologicznych* i *Wybrane analizy aktualnych wyników badań w Polsce i na Słowacji*.

Pierwsza część rozprawy koncentruje się na rozważaniach dotyczących możliwości zastosowania konkretnych typów badań, procedur czy koncepcji badawczych

¹ S. PAŁKA: *Teoria pedagogiczna a praktyczne doświadczenia nauczycieli*; cyt. za: S. PAŁKA: *Możliwości rozwojowe pedagogiki wczesnoszkolnej*. W: S. PAŁKA, red.: *Teoretyczne odniesienia i praktyczne rozwiązania w pedagogice wczesnoszkolnej*. Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 1994, s. 50.

i obejmuje 6 tekstów. W pierwszym z nich, zatytułowanym *Jakość i ilość. O wzajemnym uzupełnianiu się i wykluczaniu podejść badawczych*, **Sławomir Banaszak** przybliży zdatność stosowania metod ilościowych i jakościowych dla analizy zebranego materiału badawczego i konkluduje:

wyznaczanie wyraźnej i nieprzekraczalnej linii demarkacyjnej mającej dzielić tzw. badania jakościowe i ilościowe jest tyleż zbędne, co szkodliwe. Nauka jako całość, wraz z jej poszczególnymi dyscyplinami, stosuje od dawna łączenie obu podejść, punktów widzenia czy po prostu technik analizy. Nauki społeczne nie są tu wyjątkiem. Specyficzne dla tych nauk wydaje się natomiast dążenie do utrwalania, a nawet pogłębiania tego stanu rzeczy.

Kolejny tekst – **Moniki Wróblewskiej** – *Uwarunkowania rozwoju kompetencji. O potrzebie łączenia paradygmatów badawczych* skupia się na potrzebie łączenia paradygmatów badawczych w kontekście pomiaru różnych grup kompetencji. Autorka dokonuje teoretycznej analizy istoty i wyznaczników pojęcia kompetencji społecznych oraz twórczych kompetencji podmiotowych. Opisuje także realizację autorskiego projektu teoretyczno-empirycznego, którego problem główny wiązał się z poszukiwaniem charakterystyki podmiotowych cech i umiejętności jako istotnych zasobów sprzyjających efektywnemu radzeniu sobie w sytuacjach społecznych i zawodowych, co skutkuje podjęciem próby zbudowania modelu wyznaczników sukcesu w planowaniu kariery zawodowej. Monika Wróblewska szczególną uwagę poświęca wzrastającemu zainteresowaniu jakościowymi strategiami badań, które wskazują na niedosyt poznania indywidualnych jednostkowych przeżyć i doświadczeń oraz wnioskuje potrzebę łączenia paradygmatów jakościowych i ilościowych w podejmowanych badaniach kompetencji.

Stanisław Juszyk w artykule *Internet jako przestrzeń badawcza w naukach społecznych* dokonuje analizy sposobów badania Internetu jako swoistego obszaru badawczego (jako medium i jego zawartości), jako źródła informacji o zjawiskach społecznych i kulturowych oraz badań za pomocą sieci, które odnoszą się do zjawisk zachodzących w różnych proporcjach zarówno off-line, jak i on-line (wykorzystywanych sposobów komunikacji, stosowanych znaków, języka, tożsamości internetowej itp.). Autor wskazuje także trudności w doborze przedmiotu i podmiotu badań internetowych oraz w prowadzeniu badań netnograficznych, przybliży również przykłady eksploracji z wykorzystaniem Internetu, podkreśla ich wagę i aktualność.

Problemy diagnozowania kompetencji społecznych uczniów w młodszym wieku szkolnym w swoim opracowaniu przybliży **Hewilia Hetmańczyk**, wskazując na trudności w rozumieniu pojęcia kompetencji społecznych i ich operacjonalizacji oraz sposobów ich badania. Autorka, obok omówienia metod diagnozowania kompetencji społecznych przedstawionych w literaturze, proponuje własny model rozpoznawania rozwoju tych kompetencji u uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Z kolei **Malgorzata Kabat**, w artykule *Metoda eksplikacji i systemowa oraz ich wykorzystanie w badaniach pozytywistycznych i neopozytywistycznych*, wskazuje założenia teoretyczne i praktyczne oraz możliwości zastosowania metody eksplikacji i metody systemowej w analizie zawartości i wyjaśnianiu pojęć wykorzystywanych w badaniach (na przykładzie definicji myślenia).

Ważkim zagadnieniem postawy etycznej w działalności badacza, związanym z konstruowaniem procedury eksploracyjnej, formułowaniem celów, przeprowadzaniem badań i opracowywaniem ich rezultatów, poświęcony został tekst **Bronislavy Kasáčovej** (*Etické aspekty pedagogického výskumu*), w którym Autorka podkreśla konieczność stosowania kodeksu etycznego na każdym etapie badań.

„Proces poznawania pedagogicznego przez badaczy i praktyków można symbolicznie ujmować w formie wahadła poznawczego”², polegającego na naprzemiennym stosowaniu badań jakościowych i ilościowych. Mogą one stać się wzajemną inspiracją i stanowić próbę dopełniania w analizowaniu problemów eksploracyjnych.

Druga część książki, zatytułowana *Wybrane analizy aktualnych wyników badań w Polsce i na Słowacji*, stanowi egzemplifikację wykorzystania różnorodnych strategii badawczych, zastosowania metod i technik eksploracji w diagnozowaniu zróżnicowanych zjawisk pedagogicznych.

W tej części publikacji grupa naukowców realizująca przekrojowe badania w ramach projektu VEGA (1/0913/15) przedstawia swoje rezultaty. Projekt ten zatytułowano „Medialna gramotność u žiakov primárneho vzdelávania v kontexte kooperácie rodiny a školy”, a podjęto w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej na Wydziale Pedagogicznym Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku w Republice Słowacji. **Alojz Kostelanský** omawia wyniki badań dotyczących kompetencji medialnych nauczycieli w zakresie przygotowania do wykorzystania mediów w procesie edukacji, sposobów ich aktualizacji i pogłębiania – koniecznej w pracy nauczyciela – świadomości zagrożeń z tego wynikających (*Media competences of the teacher as a condition for improving media education of pupils*). **Miriam Uhrinová**, w opracowaniu *Developing competences of parents and teachers in the field of media education*, przedstawia wyniki dociekań na temat sposobów rozwijania kompetencji medialnych przez nauczycieli i rodziców. Wybór gier komputerowych, ich cechy specyficzne i ocenę uczniów oraz nauczycieli uczyniła przedmiotem badań **Mária Karasová** (*Computer games in the life of younger school age children*), a wyniki eksploracji wśród uczniów klas początkowych i ich nauczycieli na temat oglądanych przez dzieci programów telewizyjnych przedstawiła w opracowaniu *Watching television by younger school children* **Mária Vargová**. Rezultaty badań na temat wyznaczania przez rodziców granic korzystania z wybranych mediów – telewizji i komputera – dzieciom w młodszym wieku szkolnym ukazuje **Zuzana Chanasová** w tekście *Setting boundaries in the use*

² S. PALKA: *Wiązanie podejść metodologicznych w pedagogice teoretyczno-praktycznej*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2018, s. 68.

of media among children of primary education in Slovakia. Podjęta problematyka badawcza jest aktualna i może stać się płaszczyzną wzajemnej inspiracji i poszukiwania prób prowadzenia badań porównawczych w podobnych kulturowo społecznościach Polski i Słowacji.

Elżbieta Łuczak i Marta Rukat w tekście zatytułowanym *Niekonsekwencje metodologiczne badań ilościowych* zwracają uwagę na możliwe nieprawidłowości w prowadzeniu badań, szczególnie przez studentów przygotowujących prace dyplomowe. Autorki trafnie diagnozują przyczyny błędów (np. brak wystarczającego uzasadnienia wyboru tematu, nieprawidłowe formułowanie problemów badawczych, niewłaściwy dobór metod i technik badawczych, nieodpowiednie opracowanie i interpretacja rezultatów badań), ale także wskazują sposoby doskonalenia procedur badawczych.

Elżbieta Płociennik przedstawia relację z własnych badań o charakterze diagnostyczno-eksploracyjnym (w oparciu o narzędzie badawcze wraz z punktacją opracowane na podstawie modelu R.J. Sternberga) nad mądrością dzieci w wieku przedszkolnym, wskazując na korzyści wynikające ze stosowania metod mieszanych. Autorka opracowania *Metody mieszane w badaniach z udziałem dzieci – potrzeba i przydatność* podkreśla konieczność elastycznego prowadzenia badań i otwartość na dokonywanie modyfikacji wcześniej przyjętych procedur w badaniach dzieci najmłodszych, wielokrotnie akcentuje również, iż podejście komplementarne i badania eklektyczne dają możliwość głębszego wnikania w istotność opisywanych zjawisk.

Marek Furmanek i **Jacek Jędryczkowski** w tekście zatytułowanym *Metoda obserwacji i analiza aktywności studentów w systemie kształcenia na odległość* wskazują na możliwości wykorzystania w badaniach pedagogicznych systemu YouTube Analytics, pozwalającego na interpretację szczegółowych danych związanych z zastosowaniem nowych mediów w procesie edukacji dorosłych.

Opracowanie **Andrzeja Rozmusa** pt. *Preferencje wartości młodzieży akademickiej w świetle wyników badań opartych na modelu wartości Shaloma Schwartza*, będące fragmentem przygotowywanej do druku monografii, obejmuje wyniki badań własnych nad preferencjami młodzieży akademickiej (z wykorzystaniem przystosowanego na potrzeby badań Portretowego Kwestionariusza Wartości Schwartza) dotyczącymi wartości.

Na konieczność współpracy badaczy naukowców i nauczycieli praktyków w prowadzeniu badań dla doskonalenia działań edukacyjnych wskazuje **Maria Kocór** w tekście: *Oczekiwania szkół i nauczycieli wobec badań edukacyjnych*. Autorka konstatuje, iż najczęściej podejmowane badania naukowe wynikają z potrzeb poznawczych badaczy, a nie z oczekiwań szkół czy czynnych nauczycieli, oraz postuluje konieczność powiązania dociekań badawczych z działalnością edukacyjną, opiekuńczą i wychowawczą placówek oświatowych.

Autorzy kolejnego rozdziału pt. *Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego* – **Eugeniusz Szymik** i **Olimpia Gogolin** – starają się wykazać zwią-

zek między zajęciami dramowymi a wynikami egzaminu gimnazjalnego. Dokonują (obok teoretycznego wprowadzenia pojęcia dramy, analizy błędów językowych popełnianych na egzaminach z uwzględnieniem kryteriów poprawności językowej: składni i fleksji) charakterystyki rezultatów badań własnych, których celem było opisanie wpływu dramy na stopień elokwencji uczniów, ich umiejętności poprawnego pisania i argumentowania na egzaminie gimnazjalnym.

Z kolei tekst **Anity Garbat** *Analiza wspomnień o nauczycielach na blogu uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Zamoyskiego w Zamościu* przybliżyła możliwości wykorzystania w badaniach pedagogicznych blogów szkolnych, charakteryzując ich rodzaje, sposoby analizy i jej znaczenie.

Innymi zagadnieniami – kompetencjami nauczycieli przedszkoli – zajęli się **Kamil Wilk** i **Mirosław Kisiel**, opisując wnioski z projektu badawczego *Meandry i dylematy badań nad kompetencjami muzycznymi nauczyciela przedszkola*. Autorzy, obok przybliżenia problemu kompetencji i sposobów ich mierzenia w optyce pedeutologii i pedagogiki pracy, przedstawili założenia badawcze projektu, opisaćli zastosowane metody, napotkane w trakcie badań trudności. W konkluzji wnioskują o pogłębioną refleksję nad rozwiązaniami systemowymi w zakresie szeroko pojętego kształtowania i weryfikacji kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkola.

Marcin Musioł opisuje natomiast trudności, które towarzyszą badaczom w pracach nad mediami w obszarach takich, jak: korzystanie młodych użytkowników z mediów poza procesami edukacyjnymi w czasie wolnym oraz w obszarze badania tzw. mediów dydaktycznych. Autor *Trudności w badaniach nad mediami z perspektywy badacza-pedagoga* wskazuje na problemy na wszystkich etapach planowania i prowadzenia badań z tego zakresu (od kwerendy i doboru teoretycznych podstaw badań, poprzez formułowanie przedmiotu, celu i problemów badawczych, do wyboru właściwych metod i technik, terenu badań i odpowiedniej próby badawczej, po interpretację wyników, wnioskowanie czy weryfikację hipotez).

Redaktorki tomu, **Alina Budniak** i **Małgorzata Mnich**, w rozdziale *Innowacje pedagogiczne i ich wykorzystanie w badaniach własnych studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego* podjęły problem badań zwanych w literaturze „próbami eksperymentalnymi” w pracach dyplomowych studentów studiów nauczycielskich na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorki zestawiają w nim pojęcia *innowacji, nowatorstwa, innowatyki i twórczości*, opisują metodę eksperymentu pedagogicznego, a szczególnie próby eksperymentalne, które stanowią typ eksperymentów naturalnych, wskazując na zalety takich badań empirycznych w nabywaniu kompetencji badawczych przyszłych nauczycieli. Zauważają przy tym przydatność tego typu badań w procesie ewaluacji szeroko rozumianego procesu dydaktyczno-wychowawczego i budowaniu kompetencji samorealizacyjnych pedagogów.

Rozważania **Aliny Nowak**, zatytułowane *Przegląd badań nad motywacją w szkole*, koncentrują się na przedstawieniu (dwóch) dotychczasowych badań nad

motywacją uczniów do nauki, stosowanymi procedurami, metodami i narzędziami eksploracji oraz uzyskanymi rezultatami i sposobami ich wykorzystania dla modyfikacji procesu edukacji uczniów młodszych.

Magdalena Marekvia (*Badania wokół matematyki wczesnoszkolnej – przegląd podejść metodologicznych*) przybliży kategorie badań dotyczące wczesnego nauczania matematyki (np. gotowości szkolnej dzieci w tym zakresie, osiągnięć uczniów, trudności w uczeniu się matematyki), wskazując także na możliwości ich wykorzystania w pracy nauczycieli.

Wiązanie podejść ilościowych i jakościowych w badaniach empirycznych w pedagogice wydaje się cenne z punktu widzenia szeroko rozumianej

natury badanych faktów, zjawisk i procesów pedagogicznych. [...] Zarówno badacz pedagogiczny, jak i praktyk ma na celu zarówno „opisywanie” i „wyjaśnianie” faktów, zjawisk i procesów, jak i ich „rozumienie” i „interpretowanie” w celu pełniejszego poznania i w związku z tym podejmowania skutecznych działań pedagogicznych³.

Choć publikacja obejmuje opracowania różnorodne w swojej tematyce i w podjętych procedurach badań, a ponadto takie, które skierowane są do różnych odbiorców, niewątpliwie może stanowić podstawę do dyskursu nad złożonymi zagadnieniami metodologii badań pedagogicznych.

Redaktorki

Alina Budniak i Małgorzata Mnich

³ Ibidem.

Informacje o Autorach

Sławomir Banaszak – doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, socjolog, pedagog, kierownik Zakładu Metodologii Nauk o Edukacji. Specjalizuje się w metodologii nauk społecznych, socjologii edukacji, zagadnieniach menedżeryzmu, a także w socjologii gospodarki i w kształceniu menedżerów. Jest autorem następujących publikacji: *Menedżerowie w strukturze społecznej*, przedmowa K. Doktor (2006); *Edukacja menedżerska w społeczeństwie współczesnym. Studium teoretyczno-empiryczne* (2011); *Menedżerowie w społeczeństwie współczesnym. Studium z socjologii edukacji* (2019); oraz współredaktorem (wraz z K. Doktorem): *Socjologiczne i psychologiczne problemy organizacji i zarządzania* (2007); *Problemy socjologii gospodarki* (2008); *Socjologiczne, pedagogiczne i psychologiczne problemy organizacji i zarządzania* (2009, wyd. II, poszerzone 2011). Odbił staże naukowe i wizyty studyjne: London School of Economics and Political Science (LSE), École des hautes études commerciales de Paris (HEC Paris), Institut européen d'administration des affaires, Fontainebleau (INSEAD), Stockholm University, Instituto de Estudios Superiores de la Empresa, Barcelona (IESE Business School).

e-mail: s.ban@amu.edu.pl

Zuzana Chanasova – doctor, in 2008 she became a winner of post-laurea scientific scholarship (art. 52 lett. E A.A.2007/2008) entitled: „Tre icone per educazione del futuro: Giussani, Morin, MacIntyre.” (“Three Icons of Future Education: Giussani, Morin, MacIntyre”) at the Faculty of Education, University of Turin (Italy).

e-mail: zuzana.chanasova@ku.sk

Alina Budniak – doktor habilitowana, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problemów edukacji dziecka w wieku od 3 do 10 lat oraz przygotowania nauczycieli

i wychowawców do pracy z dziećmi przedszkolnymi i w młodszym wieku szkolnym. W swoich publikacjach zajmuje się wczesnoszkolną i przedszkolną edukacją dzieci, edukacją społeczną i przyrodniczą dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym, możliwościami poznawania przez dziecko najbliższego otoczenia społecznego, przyrodniczego i technicznego za pomocą badania i doświadczania, możliwościami wykorzystania metod aktywizujących w edukacji dziecka oraz w trakcie przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi młodszymi, przygotowaniem pedagogicznym i metodycznym nauczycieli – wychowawców dzieci w wieku od 3 do 10 lat, czasopiśmiennictwem pedagogicznym, jego zawartością i recepcją oraz przydatnością dla nauczycieli praktyków, ofertą edukacyjną periodyków dla dzieci oraz wykorzystaniem czasopism dla dzieci w edukacji, zabawie, organizacji czasu wolnego, a także przygotowaniem pedagogicznym nauczycieli różnych specjalności. Jest autorką następujących książek: *Czasopismo pedagogiczne >Chowanna< (1929–1997). Zarys monograficzny; Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym; Pedagogiczne aspekty wykorzystania czasopism w procesie wspierania rozwoju dzieci przedszkolnych oraz Doświadczenia przyrodnicze w poznawaniu środowiska przez uczniów klas początkowych. Poradnik metodyczny* i współredaktorem trzech prac. Opublikowała ponadto ponad 70 artykułów.

e-mail: alkar@pro.onet.pl

Marek Furmanek – doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Zielonogórskiego. Dziekan Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii UZ. Z uczelniami zielonogórskimi związany od 1982 roku, założyciel i kierownik Katedry Mediów i Technologii Informacyjnych (od 2001), prodziekan ds. organizacji i rozwoju (2012–2014), współorganizator i współautor programu kształcenia specjalności Edukacja medialna i informatyczna oraz specjalności Nowe media w komunikacji społecznej z językiem angielskim na kierunku Pedagogika. Redaktor naczelny czasopisma „Pedagogika Mediów” (2004–2007) i redaktor serii wydawniczej Biblioteka Pedagogiki Mediów, autor ponad 80 prac naukowych w tym współautor podręcznika akademickiego „Pedagogika” (2006). Jest specjalistą w zakresie pedagogiki i edukacji medialnej, technologii informacyjnych w oddziaływaniach pedagogicznych oraz mechanizmów medialnej komunikacji społecznej, a także problemów kształcenia na odległość. Promotor 4 doktoratów w obszarze pedagogiki, recenzent wielu projektów, monografii i prac doktorskich. Członek towarzystw naukowych i rad naukowych m.in. Kognitywistyka i media w edukacji.

e-mail: m.furmanek@kmti.uz.zgora.pl

Anita Garbat – magister historii, edukator, wykładowca, doktorantka na kierunku pedagogika Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Współautorka przewodników metodycznych i materiałów pomocniczych do nauczania historii.

Zainteresowania naukowe: pedeutologia, pedagogika medialna, historia oświaty i wychowania, blogi szkolne.

e-mail: garbat.anita@gmail.com

Olimpia Gogolin – doktor nauk humanistycznych, bibliotekarz z wykształcenia i zamiłowania. Autorka wielu publikacji z zakresu literatury dla dzieci i młodzieży oraz dramy.

e-mail: olimpia.gogolin@onet.eu

Hewilia Hetmańczyk – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki – specjalność: pedagogika wczesnoszkolna i przedszkolna, adiunkt. Jej zainteresowania i aktywność badawcza dotyczą pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej, zwłaszcza zagadnień związanych z gotowością szkolną, twórczością, kompetencjami społecznymi, zaburzeniami rozwojowymi oraz alternatywnymi formami i innowacjami w pracy z dzieckiem w przedszkolu i szkole – dorobek naukowy oraz doświadczenie dydaktyczne w tym zakresie.

e-mail: hewilia@interia.pl

Jacek Jędrzykowski – doktor zatrudniony w Zakładzie Mediów i Technologii Informacyjnych na Wydziale Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Prowadzi badania, których problematyka koncentruje się wokół zagadnień: komunikacji, oddziaływania i percepcji komunikatu multimedialnego, problemów informatyzacji i zastosowań technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz modeli multimedialnego kształcenia na odległość. Opublikował cztery książki (jedno współautorstwo) oraz blisko pięćdziesiąt artykułów (staff.uz.zgora.pl/jjedrycz/publikacje.html). Jest autorem szeregu kursów online udostępnianych na kanale YouTube (JJ Kursy).

e-mail: j.jedryczkowski@kmti.uz.zgora.pl

Stanisław Juszczyk – profesor nauk humanistycznych, kierownik Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Głównym przedmiotem jego zainteresowań naukowych jest: dydaktyka ogólna, pedagogika wczesnoszkolna, technologia edukacji, pedagogika medialna, technologie informacyjno-komunikacyjne w diagnozie i terapii pedagogicznej, europejskie i azjatyckie systemy kształcenia oraz metodologia nauk społecznych. W latach 2002–2008 oraz 2012–2019 był dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii. Jest autorem ponad 450 prac naukowych (monografii, artykułów, studiów i rozdziałów). Współpracuje naukowo z wieloma profesorami z europejskich i azjatyckich uniwersytetów. Jest członkiem wielu międzynarodowych towarzystw naukowych, np. New York Academy of Sciences, American Association of Advancement in Sciences czy Biographic Centre in Cambridge. Jest także członkiem rad naukowych The Dubnica Institute of Technology oraz The Pedagogical Faculty of

the Catholic University in Ružomberok oraz twórcą i redaktorem naczelnym (od 2003 r.) kwartalnika naukowego „The New Educational Review” o międzynarodowym zasięgu (ISSN 1732-6729 – lista „A” MNiSW), indeksowanego w wielu międzynarodowych bazach czasopism.

e-mail: stanislaw.juszczuk@us.edu.pl

Małgorzata Kabat – doktor habilitowany, pracownik naukowo-dydaktyczny Zakładu Metodologii Nauk o Edukacji, Wydziału Studiów Edukacyjnych, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, recenzent prac naukowych i czasopism z listy MNiSW, recenzent w Ostravska Univerzita, promotor dysertacji doktorskich (dwóch zagranicznych i krajowych). Interesuje się problemami polskiej i światowej pedeutologii, zagadnieniami twórczości i kreatywności. Zajmuje się propagowaniem wiedzy metodologicznej na różnych poziomach kształcenia nauczyciela. Przybliży wykorzystywanie pomiaru pedagogicznego. W swoim dorobku posiada m.in. takie publikacje jak: *Kreatywność w edukacji nauczyciela* (Poznań 2013); *University as an educational environment of teachers*. W: K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz, red.: *Educational of tomorrow* (Sosnowiec 2014); *Teacher’s education, adventure and creativity*. W: H. Krause-Sikorska, M. Klichowski, red.: *The Educational and Social World of a Child Discourses of Communication, Subjectivity and Cyborgization* (Poznań 2015); *Badania jakościowe w pracy pedagogicznej nauczyciela*. W: J. Grzesiak, red.: *Ewaluacje i Innowacje w Edukacji* (Kalisz–Konin 2016); *Nauczyciel. Przestrzeń. Czas. Szkoła (zadania, funkcje, role dawniej i dziś)*, red. M. Kabat, E. Pasterniak-Kobyłecka (Zielona Góra–Poznań 2018); *Budowanie tożsamości przez nauczyciela*. „Studia Edukacyjne”, nr 50/2018; *Hope and Communication Skills as Important Aspects of the Teacher’s Profession in the Changing World*. W: T. Molers, red.: *Teacher Development: Perspectives, Opportunities and Challenges* (New York 2019) (światowa promocja).

e-mail: mg.kabat@wp.pl

Mária Karasová – doktor, ukończyła magisterskie studia nauczycielskie uprawniające do nauczania matematyki i informatyki oraz studia katechetyczne i także w tym zakresie prowadzi działalność naukową i publikacyjną. Jest autorką dwóch książek: *Mediálna gramotnosť žiaka primárneho vzdelávania* (Ružomberok 2014); *Využívanie informačných a komunikačných technológií v súčasnej katechéze* (Ružomberok 2012) i kilkunastu artykułów naukowych. Kierowała trzema uczelnianymi grantami badawczymi na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberoku na Słowacji, a także współuczestniczyła w czterech (2 słowackich, 2 zagranicznych) projektach badawczych. Jest asystentką w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberoku na Słowacji.

e-mail: maria.karasova@ku.sk

Bronislava Kasáčová – Prof. PhDr., PhD. has been working as a university teacher and researcher since 1989 at Matej Bel University. Since the beginning of her academic career, she has been professionally focused on the profession of teacher, teacher training and reflexive teaching. Her significant contribution to pedeutological research was an extensive international comparative research focused on the empirical monitoring of professional activities of teachers. The output were four Slovak-Czech-Polish publications: e.g. *Teachers in Theory, Practice and Research*, 2010. At present, she devotes her time mainly to researching the child at the beginning of education from the perspective of her / her survival, the formation of preconceptions about the world, school, spirituality and literacy. This research is based on qualitative strategies. She teaches and supervises theses in the Primary education teacher training program, Preprimary pedagogy and Doctoral study programs. She teaches such subjects as methodology of educational research, pedagogical diagnostics, pedeutology and history of pedagogy and education.
e-mail: bronislava.kasacova@umb.sk

Mirosław Kisiel – doktor habilitowany, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Specjalista w zakresie pedagogiki muzyki, a w szczególności: teorii muzyki i pedagogiki, edukacji muzycznej, muzykoterapii w edukacji, emisji głosu dla nauczycieli oraz tańca. Jest autorem i współautorem ośmiu monografii takich jak: *Media w edukacji muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej* (2003), *Muzyka w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Studium metodyczno-badawcze* (2005), *Pedagogiczno-dydaktyczne aspekty wykorzystania muzyki w stymulacji rozwoju dziecka* (2007), *Child as an active student in music education* (2012), *Emisja i higiena głosu w pracy dydaktycznej nauczyciela* (2012), *Wielorakie przestrzenie muzyki w edukacji i wychowaniu dziecka w młodszym wieku szkolnym* (2013), *Język muzyki i mowa muzyczna w dialogu dziecka z dorosłym w edukacji elementarnej* (2015), *Orientacje w metodologii badań edukacyjno-muzycznych* (2018), a także redaktorem i współredaktorem naukowym trzynastu tomów zbiorowych. W dorobku swoim Autor może poszczycić się również licznymi pracami zamieszczonymi w publikacjach zbiorowych, które były wydane w polskich i zagranicznych ośrodkach akademickich oraz artykułami w czasopismach naukowych i edukacyjnych. Aktywnie pracuje na rzecz stowarzyszeń naukowych, tj.: *Polska Sekcja ISME International Society for Music Education* (Warszawa); *Polskie Towarzystwo im. E.E. Gordona* (Bydgoszcz) oraz *Stowarzyszenie Muzykoterapeutów Polskich* (Wrocław). Jest również rzeczoznawcą podręczników i konsultantem z zakresu edukacji muzycznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

ORCID: <https://orcid.org/000-0003-2002-0116>

e-mail: miroslaw.kisiel@us.edu.pl

Maria Kocór – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki; adiunkt na Wydziale Psychologii i Nauk Humanistycznych w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Od lat prowadzi zajęcia dotyczące metodologii badań pedagogicznych, a także mieszczące się w obszarze pedagogiki szkoły i pedeutologii. Jej zainteresowania naukowe odnoszą się do założonego i rzeczywistego funkcjonowania szkoły i nauczyciela, ich uwarunkowań, problemów oraz zmian.
e-mail: mariakoc@vp.pl

Alojz Kostelanský – profesor, doktor habilitowany, zajmuje się dydaktyką katechezy i nauczania religii. Jest autorem 5 książek oraz dwóch podręczników akademickich z tego zakresu, np. *Spoločné modlitby veriacich pre omše za účasť detí* (Ružomberok 2007); *Symbolický obraz v katechéze* (Ružomberok 2008); *Aktivizačné a tvorivé metódy vo vyučovaní náboženskej výchovy* (Ružomberok 2008); *Odvaha k viere: Katechézy o Svätom písme pre mládež* (Ružomberok 2008); *Katechéza o Ježišovi Kristovi v katechizmoch Spišskej diecézy vo svetle Katechizmu Katolíckej Cirkvi* (Ružomberok 2008), autorem i współautorem podręczników i zeszytów ćwiczeń do nauczania religii. Brał udział w 13 krajowych i zagranicznych grantach badawczych, kierował także w latach 2007–2014 studiami doktoranckimi „Teória vzdelávania náboženskej výchovy katolíckej” w Uniwersytecie Katolickim w Ružomberoku na Słowacji; członek Senatu i Rad Wydziałów Teologicznego i Pedagogicznego Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberoku, członek rad redakcyjnych czasopism i konferencji naukowych.

e-mail: alojz.kostelansky@ku.sk

Elżbieta Łuczak – profesor zwyczajna, doktor habilitowana; jest kierownikiem Katedry Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Swoje zainteresowania naukowe koncentruje wokół problematyki patologii społecznej i resocjalizacji, a w szczególności w obrębie zagadnień związanych ze zjawiskiem uzależnień, głównie narkomanii. Na ten temat opublikowała kilkadziesiąt publikacji naukowych, m.in.: *Narkomania jako problem społeczny* (1995), *Narkomania a środowisko* (1998), *Przemiany w rozwoju zjawiska narkomanii* (2004), *Nowe oblicza uzależnień* (2009). W ostatnich latach uwagę skupia na uzależnieniach behawioralnych, a także na zaburzeniach psychicznych wśród dzieci i młodzieży.

e-mail: eluczak@uwm.edu.pl

Magdalena Marekwia – pedagog wczesnoszkolny oraz pedagog terapeuta. Doktorantka na kierunku Pedagogika. Główne zainteresowania badawcze dotyczą zagadnień związanych z edukacją matematyczną dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

e-mail: magdalena.marekwia@gmail.com

Małgorzata Mních – doktor, jest pracownikiem Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jako absolwentka dwóch kierunków studiów: pedagogiki o specjalności nauczanie początkowe i filologii polskiej – swoje zainteresowania badawcze koncentruje wokół edukacji językowej dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Tytuł doktora nauk humanistycznych uzyskała na Wydziale Filologicznym, opisując sprawność językową dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Wśród zainteresowań badawczych znajdują się też: kształcenie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, optymalizacja efektywności kształcenia wczesnoszkolnego z wykorzystaniem metod mnemotechnicznych oraz szeroko rozumiana edukacja polonistyczna. Autorka publikuje w kraju i za granicą, uczestniczy też czynnie w licznych konferencjach i stażach zagranicznych w tym w Czechach, na Słowacji i na Litwie.

e-mail: malgorzatkamnich@o2.pl

Marcin Musiol – doktor, jest starszym wykładowcą w Katedrze Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dydaktycznie i naukowo interesuje się pedagogiką medialną, dydaktyką techniki oraz dydaktyką informatyki.

e-mail: marcin.musiol@us.edu.pl

Alina Nowak – doktorantka na Wydziale Pedagogiki i Psychologii (Uniwersytet Śląski w Katowicach), nauczycielka nauczania początkowego w szkole podstawowej w Gliwicach.

e-mail: nowaczkaod@interia.pl

Elżbieta Płóciennik – doktor, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Wiek Dziecięcego na Wydziale Nauk o Wychowaniu w Uniwersytecie Łódzkim, autorka techniki obrazków dynamicznych, wykładowca i prowadząca warsztaty doskonalące dla nauczycieli w ramach takich projektów, jak: *Przedszkole Wspierające Uzdolnienia* (w Płocku); *Lekcje twórczości-twórcze rozwiązywanie problemów (TRP) w praktyce* (we Wrocławiu). Autorka dwóch artykułów w czasopismach z JCR: „The New Educational Review” 1(47)/2017 i „Thinking Skills & Creativity” Vol. 28/2018. Autorka monografii naukowych ukazujących potencjał dziecka w wieku przedszkolnym i przykładowe warunki stymulujące rozwój tego potencjału: *Stymulowanie zdolności twórczych dziecka: weryfikacja techniki obrazków dynamicznych* (2010), *Rozwijanie mądrości dziecka – koncepcja i wskazówki metodyczne* (2016), *Mądrość dziecka – predyspozycje, przejawy, perspektywy wspierania* (2018). Współautorka takich publikacji metodycznych, jak: *Zabawy z wyobraźnią. Scenariusze i obrazki o charakterze dynamicznym rozwijające wyobraźnię i myślenie twórcze dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym* (2009); *Metoda i wyobraźnia. Podręcznik dla nauczyciela. Lekcje twórczości w klasie I i II*

(2009); *Rozwijanie mądrości w praktyce edukacyjnej: scenariusze zajęć w przedszkolu i szkole podstawowej* (2016).

e-mail: elzbieta.plociennik@uni.lodz.pl

Andrzej Rozmus – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, adiunkt w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie. Doktoryzował się na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach z tematyki związanej ze szkolnictwem wyższym. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół krytycznych analiz w obszarze edukacji (głównie z perspektywy pedagogiki krytycznej). Autor wielu ekspertyz, publikacji naukowych oraz raportów badawczych. Brał udział w pracach nad *Strategią rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010–2020* kierowanych przez Fundację Rektorów Polskich. Członek Forum Ekspertów MNiSW w Warszawie (w okresie 2010–2011). Ekspert Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych Edukacji PKPP Lewiatan, kierownik Zakładu Badań nad Szkolnictwem Wyższym WSiIz w Rzeszowie oraz Sekretarz Centrum Analiz i Dialogu w Szkolnictwie Wyższym działającego przy Fundacji Rektorów Polskich w Warszawie (2010–2012). Członek Zespołu ds. strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce MNiSW (2014–2015) – współautor *Programu Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Nauki na lata 2015–2030*. Ekspert Zespołu (Uniwersytet SWPS, Collegium Civitas, WSiIz) przygotowującego projekt założeń do nowego Prawa o Szkolnictwie Wyższym, w ramach konkursu „Ustawa 2.0” MNiSW (2016–2017). Absolwent Instytutu Terapii Gestalt w Krakowie. Pomysłodawca i twórca Rzeszowskiej Akademii Inspiracji – zestawu programów edukacyjnych skierowanych do uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Obecnie pełni funkcję prorektora ds. nauczania WSiIz.

e-mail: arozmus@wsiz.rzeszow.pl

Marta Rukat – doktor, jest adiunktem w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Obszar dociekań badawczych stanowi problematyka patologii społecznych oraz resocjalizacji, jednak zainteresowania naukowe skupiają się także na zagadnieniach związanych z patologicznym korzystaniem przez dzieci i młodzież z nowych mediów, tematyką hazardu, a także innych behawioralnych nałogów.

e-mail: marta.rukat@uwm.edu.pl

Eugeniusz Szymik – doktor nauk humanistycznych, wykładowca akademicki i nauczyciel języka polskiego. Autor wielu publikacji w dziedzinie literatury, pedagogiki, dramy i edukacji regionalnej.

e-mail: eugeniusz.szymik@us.edu.pl

Miriam Uhrinová – doktor, ukończyła studia nauczycielskie przygotowujące do pracy z uczniami edukacji wczesnoszkolnej, nauczania języka niemieckiego-

go uczniów młodszych oraz pracy z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną (w ramach pedagogiki specjalnej). Kierowała dwoma projektami badawczymi, a także była wykonawczynią w 10 projektach badawczych krajowych i zagranicznych. Autorka dwóch książek: *Príčiny školských neúspechov žiakov mladšieho školského veku zapríčinené osobnostnými a sociálnymi činiteľmi* (Ružomberok 2007) i *Implementácia regionálnej výchovy do edukačného procesu v primárnom vzdelávaní* (Ružomberok 2014), współautorka (wraz z J. Zentko) pracy naukowej *Regional studies within the context of education* (Mediolan 2014), trzech podręczników akademickich, autorka i współautorka licznych artykułów publikowanych na Słowacji i zagranicą. Obecnie jest kierownikiem Katedry predškolskej a elementárnej pedagogiky (Katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej) na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberoku na Słowacji.
e-mail: miriam.uhrinova@ku.sk

Mariá Vargová – doktor, ukończyła studia magisterskie przygotowujące do pracy z uczniami klas początkowych oraz studium doktoranckie w Uniwersytecie Katolickim w Ružomberoku. Jest autorką dwóch publikacji książkowych: *Tvorivosť rómskych žiakov v primárnom vzdelávaní* (Ružomberok 2010) oraz *Multikultúrna výchova a jej aplikácia v predprimárnom vzdelávaní* (Ružomberok 2012), współautorką dwóch książek oraz autorką i współautorką licznych artykułów naukowych publikowanych na Słowacji i zagranicą. Kierowała projektem badawczym na temat „Wykorzystania działań literacko-dramatycznych w zajęciach czasu wolnego uczniów edukacji wczesnoszkolnej” oraz była wykonawcą 4 grantów badawczych. Aktualnie pełni funkcję zastępcy kierownika Katedry predškolskej a elementárnej pedagogiky (Katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej) na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Katolickiego w Ružomberoku na Słowacji.
e-mail: maria.vargova@ku.sk

Kamil Wilk – doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, pedagog muzyczny i przedszkolny, autor artykułów badawczych i metodycznych publikowanych w rankingowanych czasopismach naukowych oraz w monografiach zbiorowych, współautor trzech innowacji pedagogicznych dla starszych grup przedszkolnych. Jako nauczyciel akademicki prowadził na Uniwersytecie Śląskim dla studentów pedagogiki stopnia I i II (studia stacjonarne i niestacjonarne) oraz podyplomowych zajęcia z metodyki wychowania muzycznego w przedszkolu i klasach I–III szkoły podstawowej oraz z emisji głosu. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problematyki związanej z szeroko pojętą edukacją muzyczną dzieci i dorosłych, pedeutologii – zwłaszcza kompetencji muzycznych nauczyciela przedszkola, zastosowania nowoczesnych technologii w dydaktyce przedszkolnej i szkolnej oraz roli i percepcji pierwiastka męskiego w pracy dydaktyczno-wychowawczej z dzieckiem młodszym. W wymienionych obszarach prowadzi dalsze badania.
e-mail: kamil.wilk75@gmail.com

Monika Wróblewska – doktor habilitowana w Uniwersytecie w Białymstoku. Tematyka badawcza i główne wątki jej działalności naukowej: 1) podmiotowe kompetencje twórcze i uwarunkowania ich rozwoju; 2) diagnozowanie, kształcenie i wspomaganie rozwoju zdolności i uzdolnień twórczych w procesie edukacji; 3) sztuka i twórcza ekspresja w rozwijaniu i wspomaganiu twórczego samorozwoju (autokreacji); 4) doświadczenia twórcze w narracjach i materiałach biograficznych. Monografie: *Potencjał podmiotowy i kompetencje – w perspektywie rozwoju kariery zawodowej* (red.) (2018); *Kompetencje twórcze w dorosłości* (2015); *Osobowościowe uwarunkowania postawy twórczej studentów* (2005); *Kształcenie i promowanie uczniów zdolnych* (red.) (2008); *Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w szkole. Wybrane zagadnienia* (red.) (2009).

e-mail: monika.wroblewska3@wp.pl

Redaktor tekstów polskich: Anna Sońta

Redaktorzy tekstów obcojęzycznych: Marta Buczek, Krystian Wojcieszuk

Projekt okładki: Mariusz Bieniek

Korektor: Katarzyna Kondracka

Projekt typograficzny i łamanie: Hanna Olsza

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3809-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3810-1

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

email: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 23,0. Ark. wyd. 25,0.
Papier offset. III 90 g. Cena 44,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa

Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin